

**MILOSRDNE SESTRE SV. KRIŽA
U BOGOSLOVNOM SJEMENIŠTU
I SREDIŠNJIM BISKUPIJSKIM USTANOVAMA
1905.-2005.**

s. M. ESTERA RADIČEVIĆ*

Milosrdne sestre sv. Križa
Đakovo, Hrvatska

UDK 271-055.2:262.3
(497.5 Đakovo)"1905.-2005."
Primljeno: listopad 2006.

Sažetak *Biskup Josip Juraj Strossmayer pozvao je iz Švicarske 1868. godine sestre sv. Križa u Đakovo. Od godine 1905. sestre, također na poziv biskupa Strossmayera, djeluju u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu. Kasnije su postupno preuzimale poslove i u drugim biskupijskim ustanovama – ekonomatu, sakristiji katedrale, Svećeničkom domu, Biskupijskom pastoralnom centru. Važnija od poslova koje sestre obavljaju jest njihova prisutnost u ovim ustanovama. Molitvom, žrtvom i brižnom majčinskom pažnjom prate na putu svećeništva bogoslove, brinu za zdrave i bolesne svećenike te rade druge poslove. Svakoj pojedinoj i svima koje su od prvog do današnjeg dana prošle kroz Bogoslovno sjemenište pišemo u spomen ovaj rad.*

Ključne riječi: *Milosrdne sestre sv. Križa, biskup J. J. Strossmayer, Sjemenište, biskupijske ustanove, kućni poslovi.*

* s. M. Estera Radičević, Milosrdne sestre sv. Križa / Sisters of Mercy of the Holy Cross, Kralja Tomislava 22, 31400 Đakovo, Hrvatska / Croatia.

Uvod

U dva stoljeća postojanja Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu ugrađeno je stoljeće života, molitve, žrtve i rada Milosrdnih sestara svetoga Križa. Nije lako rekonstruirati sve ono što su sestre ugradile u kuću i zajednicu Bogoslovnog sjemeništa. Ostalo je vrlo malo zapisanih svjedočanstava i arhivskih dokumenata. Kao uvod prikazu djelovanja sestara sv. Križa u Bogoslovnom sjemeništu, donosimo nekoliko osnovnih podataka o Družbi milosrdnih sestara svetoga Križa i djelovanju u Hrvatskoj provinciji.

1. Družba Milosrdnih sestara svetoga Križa

Kroz povijest Crkve Duh Sveti je u svako vrijeme podizao karizmatične osobe da odgovore potrebama dotičnog vremena i izazovima koji su stajali pred Crkvom. U 19. stoljeću je tako, na izazove rastuće industrijalizacije i kapitalizma, s time povezanog liberalizma i osiromašenja radnika, nastalo mnogo novih redovničkih zajednica koje su pokušavale ublažiti posljedice teških socijalno-ekonomsko-političkih prilika i pomoći ljudima. Među tim karizmaticima posebno se ističe utemeljitelj Družbe milosrdnih sestara sv. Križa otac Teodozije Florentini, kapucin.¹ Živio je daleko ispred svoga vremena i zato su neke njegove ideje i pokušaji bili utopistički. Najbolje ih je shvatila i svesrdno mu pomogla Katarina Scherer - Majka M. Terezija.²

¹ Antun Crispin rođen je 23. svibnja 1808. godine u Münsteru, kanton Graubünden. Dva sina obitelji Florentini postala su svećenici, kapucini; prvi, Johan Baptist Fidelis, o. Florijan, koji vrlo mlad umire i Anton Crispin, koji dobiva ime o. Teodozije. Kao vrstan učenik, Anton se školovao u rodnome Münsteru, Bozenu, Stansu i Badenu. Zbog širine znanja i sposobnosti bila mu je već kao 17-godišnjaku ponudena katedra filozofije, ali on odbija ovo primamljivo mjesto i ulazi u kapucinski red. Nakon novicijata te studija teologije zaređen je za svećenika 25. 11. 1830. g., u dobi od 22 godine, te je za ređenje trebao papinsku dozvolu. U zajednici je vršio različite službe: bio je učitelj novaka u Solothurnu, pa u Badenu i Argaaui. Predavao je filozofiju i teologiju u Badenu, bio je duhovnik ženskoga samostana »Maria Krönung« u istome mjestu. Ovdje je 1834. g. održana konferencija liberalnih vođa, s ciljem da se formuliraju predodžbe o novoj Švicarskoj. U praksi je to značilo jako ograničenje djelovanja Crkve i crkvenih ustanova. U kantonu Argaaui bilo je 1841. g. naređeno da se zatvore svi samostani, što je izazvalo oružano okupljanje katolika. O. Teodozije zanimao se za sve ove događaje, ali je bio prokazan kao onaj koji potiče pobunu, te je morao pobjeći u Elzas, u Francusku. Tamo ostaje nekoliko mjeseci, a zatim se vraća u Altdorf, gdje radi kao učitelj, a zatim je 1845. g. bio premješten u Chur za katedralnoga župnika. Ovdje je upoznao bijedu svojih vjernika i nastojao im svim svojim sposobnostima pomoći. Usp. P. V. GADIENT, *Der Charitasapostel Theodosius Florentini*, Luzern, 1946., str. 43.

² Krsnim imenom Anna Maria Katarina, rođena je 31. listopada 1825. u Meggenu pokraj Vierwaldstädskeg jezera, kanton Luzern. Kad je Katarini bilo sedam godina, iznenada umire glava obitelji. Otac je umro naglo, od upale pluća. Zbog toga se obitelj morala snalaziti na druge načine. Tako je Katarina prešla kod svojih ujaka Feliksa i Josipa Sigrista, gdje je dobila dobar odgoj i završila osnovno školovanje. Kad je

Na početku svoga apostolskog djelovanja o. Teodozije je odgojem djece i mladih nastojao u tadašnje društvo unijeti kršćanske vrednote. Ali kad je, kao katedralni župnik u Churu, obilazio svoje vjernike, susreo se s još težom bijedom. Bolesnici nisu uopće bili zbrinuti, napušteni starci su vapili da im netko pritekne u pomoć. Njegovo srce nije moglo ostati neosjetljivo. Zato je odlučio i ovdje pomoći. Godine 1850. iznajmio je u Churu patricijsku kuću, zvanu »Planaterra« i tu smjestio bolesnike. U prvo vrijeme su mu pomogle sestre Milosrdnice sv. Vinka, a onda je pozvao s. M. Tereziju Scherer, koju je Majka Bernarda, prva poglavarica nove zajednice, teška srca žrtvovala iz škole. S. M. Terezija je prihvatila ideje o. Teodozija i obećala mu suradnju. Krenulo se u gradnju nove bolnice, što je tražilo velike, ne samo materijalne žrtve. Kad je bolnica bila gotova, u nju je smještena i kandidatura, jer se stalno povećavao broj mladih djevojaka koje su se željele pridružiti sestrama, pa se Majka Terezija uz ostale poslove posvetila i njihovom odgoju.

Kako je to bila protestantska sredina, vlasti su sumnjičavo gledale na povećanje broja kandidatica. Nisu u svojoj sredini željele katolički samostan. I u samoj zajednici situacija je bila sve neizvjesnija. O. Teodozije je želio da obje grane sestara – sestre učiteljice u Menzingenu i sestre koje su njegovale bolesnike – budu pod jednom generalnom upravom. Ali se poglavarica Majka Bernarda Baumgartner nije mogla složiti s tom idejom oca Teodozija te su se dvije grane Družbe razdvojile i 1856. priznate su od Crkve kao samostalne družbe. Sestre u Churu, na čelu s Majkom M. Terezijom, nazvao je o. Teodozije Milosrdnim sestrama sv. Križa. Za njih je na brežuljku Ingenbohl u kantonu Schwyz kupio napola razrušeni Niggov dvor. Tu su se sestre preselile, a biskup Chura Kaspar von Karl, dekretom od 28. kolovoza 1856., priznao je Ingenbohl

navršila 16 godina, pošla je Besancon gdje su u bolnici radile Milosrdne sestre. To je za Katarinu bilo vrlo teško, a još teže joj se bilo naviknuti na novi ambijent i bolesne ljude. Bio je to težak životni ispit. U srpnju 1844. hodočastila je u Gospino svetište Einsiedeln i tu joj je postalo jasno da je Bog zove u redovnički život. Ali kamo? Bilo je to vrijeme kad su se postojeći samostani zatvarali. Na savjet kapucina o. Eduarda susrela se s o. Teodozijem Florentinijem 5. listopada iste godine u Altdorfu. Taj susret je odlučio o njezinom životu. Na zaprepaštenje majke i rodbine, Katarina je 1. ožujka 1845. stupila u novoosnovanu Družbu koja je bila na samom početku postojanja i koja nije imala baš ništa – ni kuće, ni samostana, ni materijalnih dobara. Ali imala je vjeru u providnost i oduševljenje mladih djevojaka, spremnih na svaku žrtvu. Prve godine redovničkog života radila je s. M. Terezija kao učiteljica u više mjesta, što je bio njezin san. Ali Providnost je odredila drugačije. Usp. P. W. DIETHELM, *Kraljica, majka i sluškinja*, Đakovo, 1986.; C. RUTISHAUSER, *Mutter Maria Theresia Scherer. Liebe erobert die Welt*, Theodosius Verlag Ingebohl, 1959.; s. F. TOMAS, *Povijest i duhovnost Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa*, u: *Stoljetnica života i rada Milosrdnih sestara svetoga Križa na Sušaku, Samostan Milosrdnih sestara sv. Križa, Đakovo-Rijeka*, 2005.; s. G. HUBER, »*Nebo, nebo!*«, *Majka Marija Terezija u teškim vremenima*, Đakovo, 2003.

za Kuću maticu Milosrdnih sestara sv. Križa. Sljedeće godine izabrana je Majka M. Terezija Scherer za generalnu poglavaricu.³

S ovoga brežuljka poći će sestre širom svijeta, ublažavajući bijedu i pomažući ljudima u milosrdnoj ljubavi. Družba se neprestano povećavala pa je već nakon osam godina postojanja brojila 240 sestara, 50 kandidatica i već 75 filijala.⁴ Aktivnosti oca Teodozija su se širile, jer on nije mogao ostati ravnodušan na nijednu potrebu. Geslo koje ga je vodilo u pothvatima bilo je: *Potreba vremena volja je Božja!*⁵ U naponu snage, iscrpljena od čestih i dugih putovanja, proseći milostinju da bi se ustanove koje je osnovao mogle izdržavati, slomljen zbog neuspjeha sa tvornicama, stigla ga je smrt u rano jutro 15. veljače 1865., u 57. godini života. Upravo se spremao za svetu misu, a bio je na putu da kupi još jednu tvornicu i pomogne radnicima. Bila je to teška kušnja za Majku M. Tereziju i za sestre. Smrću utemeljitelja zajednica se našla pred činjenicom propadanja tvornica i velikim gubicima i dugovima. Vjeronjci su se javljali sa svih strana – i stvarni i fiktivni. No ovdje se pokazala prava veličina mlade Časne Majke. Na sebe je preuzela sve obveze i sa svojim sestrama otplatila sve dugove te tako spasila čast utemeljitelja Družbe i učvrstila opstanak zajednice.⁶ Ona sigurnom rukom vodi Družbu u duhu pokojnog utemeljitelja, a Družba se širi preko granica Švicarske. Sama je osnovala pet provincija. Danas je Družba raspoređena u 17 provincija i četiri vikarijata na četiri kontinenta – u Europi, Sjevernoj i Južnoj Americi, Aziji i Africi, i broji preko 4000 sestara.

2. Hrvatska provincija Milosrdnih sestara svetoga Križa

Hrvatska provincija Milosrdnih sestara sv. Križa broji ove godine (2006.) 138. godinu svoga postojanja. Na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera, 7. lipnja 1868. prvih sedam sestara iz Ingenbohla dolazi u Đakovo. Prvu molbu da bi sestre došle u Đakovo piše, u ime biskupa Strossmayera Franjo Troll, kapitularni vikar iz Pečuha. Među ostalim, on u pismu piše: »Na pogled ove samostanske zgrade diže se i nehotice k Bogu uzdah: Časna Majko, smilujte se ovoj kući i pošaljite sestre. Uvjeren sam da ćete si time sagraditi tisuću stepenica u nebo.«⁷ Upravo je jedna grupa sestara bila spremna da pođe u Sjevernu Ameri-

³ Usp. s. F. TOMAS, *Nav. dj.*, str. 92s.

⁴ Usp. *Isto*, str. 94.

⁵ G. HUBER, *Otac Teodozije Florentini. Njegovo djelo u Ingenbohlu*, Đakovo, 1983., str. 60.

⁶ Usp. *Isto*, str. 95.; s. F., TOMAS, *Nav. dj.*, str. 94.

⁷ *Pismo od 12. prosinca 1867.*, u: Arhiv provincijalne kuće u Đakovu (dalje APKĐ).

ku, ali je Majka Terezija promijenila odluku i poslala sestre u Đakovo. Do rujna su došle i ostale tri. Iako je hrvatski jezik za njih bio izuzetno težak, učile su ga s ljubavlju i požrtvovno, te su već za dvije godine mogle preuzeti dužnosti radi kojih su došle. Preuzele su rad na četverorazrednoj ženskoj pučkoj školi, ženskoj preparandiji i maloj bolnici koja je pripadala biskupskom vlastelinstvu.

Računajući na suradnju sestara u kulturnom podizanju našega naroda biskup Strossmayer želio je da i domaće kćeri stupe u Kongregaciju sestara sv. Križa. Zato traži da već od početka Đakovo bude sjedište buduće provincije, s čime se složila i generalna poglavarica. To je uneseno i u Ugovor između Biskupije i Generalne uprave.⁸ Stoga se biskup Strossmayer s pravom može nazvati utemeljiteljem Hrvatske provincije. On se od početka očinski brinuo za sestre, obilazio ih, pomagao materijalno (iako im je uza svu njegovu dobrotu bilo veoma teško i živjele su krajnje siromašno), brinuo za duhovni napredak, svojim prijateljima preporučivao sestre. Tako su tako nakon 15 godina djelovanja počele otvarati prve filijale izvan Đakova. Iako su sestre u Đakovo došle zbog prosvjetnog rada, na prve filijale odlaze u službu najbjeđnijima. Prvo takvo mjesto je ubožnica u Velom Lošinjju 1883., pa ubožnica na Visu 1884., gdje su sestre još i danas. Slijede zatim bolnice u Vukovaru, Slav. Brodu, Vinkovcima, Virovitici, Gospiću i drugdje.⁹ Kroz više od 130 godina postojanja Hrvatske provincije sestre sv. Križa radile su na više od stotinu mjesta u školama, bolnicama, internatima, zabavištima, te u više od 70 župa.¹⁰ Danas su sestre prisutne na oko 40-ak filijala od Kosova, preko Crne Gore, Srbije pa do najudaljenije filijale u Njemačkoj, a provincija broji 400 sestara.

3. Rad sestara u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu

»Preuzimanjem kućnih poslova u Biskupskom sjemeništu u Đakovo 1. svibnja 1905. ispunila je Provincija jednu od posljednjih želja Njegove preuzvišenosti biskupa Strossmayera.«¹¹ Sam biskup nije dočekaio ispunjenje ove svoje želje, jer je nepuni mjesec dana prije, 8. travnja, umro. No on je u siječnju 1905. napisao dopis rektoru Sjemeništa da započne pregovore s provincijalnom

⁸ *Proširena kronika Hrvatske provincije Družbe sestara sv. Križa u Đakovu*, str. 3. (dalje *Proširena Kronika*), u: APKĐ; *Kronika – Zapisi*, str. 9, u: APKĐ.

⁹ Usp. s. E. RADIČEVIĆ, *Milosrdne sestre sv. Križa u Hrvatskoj, napose na Sušaku*, u: *Stoljetnica života i rada Milosrdnih sestara sv. Križa na Sušaku, Đakovo-Rijeka, 2005.*, str. 14.

¹⁰ Usp. *Isto*, str. 15.-26., gdje je tabelarni prikaz djelovanja sestara.

¹¹ *Kronika – Zapisi*, str. 20.

poglavaricom kako bi sestre preuzele rad u Sjemeništu.¹² Kako bi mogle otvoriti ovu filijalu, bila je potrebna dozvola Svete Stolice, jer tadašnje Konstitucije to nisu dopuštale. Da je provincijalna uprava već razmišljala o preuzimanju ovoga posla i bila u kontaktu s generalnom upravom, svjedoči pismo generalne poglavarice Majke Anicete Regli, u kojem tadašnjoj provincijalnoj poglavarici M. Radegundi Polz piše sljedeće: « (...) Vi ste u brizi radi sjemeništa. Jer ste očitovali potrebu da se (ono) preuzme o tome sam razgovarala sa generalnim vodstvom te ćemo sljedećih dana pokušati tražiti dopuštenje iz Rima. Ako nam to uspije bit će to volja Božja. U suprotnom će za nas biti veliki Božji blagoslov ako se budemo držali naših Pravila.»¹³

U jednom drugom pismu generalna poglavarica piše u Đakovo da je generalna uprava suglasna s otvaranjem ove filijale te provincijalna uprava može odrediti sestre koje će tu preuzeti poslove, jer je to, prema Papinskom indultu od 9. kolovoza 1895., moguće.¹⁴ Provincijalna uprava održala je 6. ožujka 1905. sjednicu na čijem dnevnom redu je bila jedna jedina točka: otvaranje filijale u Sjemeništu. Uprava donosi sljedeću odluku: Služba u Sjemeništu će se preuzeti nakon što Generalat ishodi dozvolu iz Rima, a određene su sljedeće sestre: s. M. Salesia Neuhuber, za poglavaricu, s. M. Cosma Kops, s. M. Elia Shen, s. M. Walburga Eisgruber, s. M. Bertholda Söllbrodel i tri kandidatice, kojima nisu zapisana imena.¹⁵

Bolest i smrt biskupa J. J. Strossmayera odgodila je odlazak do 1. svibnja. U arhivu je sačuvan i radni primjerak ugovora koji je puno puta ispravljan, doradivan, križan, dopisivan. To je znak da ga nije bilo lako formulirati i sastaviti. Sigurno je trebalo puno razgovora, domišljanja i dogovaranja. Potpisan je dana 27. travnja 1905. od strane tadašnjega rektora Sjemeništa, kanonika Marka Šajnovića i provincijalne poglavarice s. M. Radegunde Polz, a svjedok je bio Antun Akšamović. Po ugovoru, sestrama je bilo predano kompletno gospodarstvo

¹²»Biskup Ordinarij 25.1.905. piše rektoru sjemeništa, da sporazumno s general. vikarom, prefektom i špiritualom zapodjene pregovore s provincijalnom nadstojnicom samostana sestara sv. Križa, kako bi se gospodarstvo sjemeništa predalo čč. Sestrama sv. Križa«. Na sjednici su prisutni: dr. Angelko Voršak, poseć. biskup Zenagol. i generalni vikar, dr. Stjepan Babić, kanonik-štioc, Marko Šajnović, kanonik-ректор i Petar Pejakić, bilježnik duh. stola. *Zapisnici sjednica biskupskog duhovnog stola za godinu 1905.* 25. 1. 1905. u: ADB, br. 73.

¹³ *Pismo od 25. siječnja 1904.*, u: APKĐ.

¹⁴ *Pismo od 1. ožujka 1905.*, u: APKĐ.

¹⁵Na sjednici su prisutne: s. M. Radegunda Polz, prov. poglavarica, s. M. Engelberta Sporčić, prefekta i magistra novicijata, s. M. Huberta Brem, s. M. Bruna Schmidt i s. M. Matilda Pinter, savjetnice. *Protokol 1880.-1907.*, str. 107., u: APKĐ.

na upravljanje. »Sestre upravljaju sa ekonomijom i kućanstvom posve samostalno«, »Sestre sv. Križa u Đakovu obvezuju se davati hranu zboru profesora i starješina sjemeništnih, to su g. rektor, četiri gg. profesora, g. spiritual, g. vice-rektor, popriječno 24.-tvorici klerika (18.-24.)...«¹⁶

Prvu godinu sestre su rad preuzele u vlastitoj režiji, što se pokazalo neodrživim. Ta godina je za njih završila velikim deficitom i ugovor se trebao mijenjati. Bio je i potpisan samo na godinu dana.¹⁷ U ugovoru je dalje bilo točno navedeno što sestre trebaju kuhati za objed profesorima, što klericima, što pripremati za večeru ili za zajutak. Vrijeme je pokazalo da su takvi detalji u ugovoru nepotrebni pa se u kasnijim ugovorima niti ne navode. Zanimljivo je da se ugovor s upravom Sjemeništa u ovih sto godina mijenjao samo četiri puta. Posljednji puta je revidiran 2000. godine.

Od početka su sestre ovdje imale dosta zaduženja i bilo im je prilično naporno. Svjedoči to i često mijenjanje sestara, i to uglavnom zbog zdravstvenih razloga. Tako je već u rujnu 1905. teško oboljela s. Salesia, poglavarica. Morala je otići u Provincijalnu kuću, gdje je u travnju sljedeće godine i umrla. Nju je zamijenila s. Gertruda Reitmeier. U izvještajima vizitatorica, i provincijalnih i generalnih, koje su obavljale vizitaciju u ovoj zajednici, često je zapisano da sestre imaju puno posla.¹⁸ To su skroviti poslovi jedne domaćice koji se ne vide, ali se i te kako primijete ako nisu učinjeni. Sestre ih obavljaju savjesno i svi su njima zadovoljni.¹⁹

S vremenom se poslovi povećavaju pa zbog toga i broj sestara varira. Tako npr. 1921. godine radi ovdje 7 sestara i pet kandidatice. Te godine je, uz bogoslove, primljeno u Kuću i 30 malih gimnazijalaca, za koje se sestre također brinu. Preko Sjemeništa su prolazila, i prolaze, sva događanja u biskupiji. Neka budu spomenuta samo neka: 1924. godine održan je u Đakovu Orlovski slet, kad je trebalo zbrinuti više od 200 ljudi; iste godine u Osijeku je održan Euharistijski kongres, a nakon toga u Đakovu je zasjedanje Biskupske konferencije. Većina biskupa je imala smještaj u Sjemeništu, neki u Biskupskom dvoru ili u

¹⁶ APKĐ, br. 2/1905.

¹⁷ Usp. *Isto*.

¹⁸ »Die Schwestern haben das ganze Jahr vollauf zu tun; in den Ferien sind dazu noch Esertitionen für Priester und Akademiker«, ili »Im Jahre 1911, als das neue Seminar gebaut wurde, wohnten die Kleriker im Kapitel und die Schwestern im benachbartem Hause und besorgte so in sehr schweren Verhältnissen das Hauswesen«, *Kronika filijala I.*, str. 135., u: APKĐ.

¹⁹ »Vrlo se rado žrtvuju i sestre i kandidatice za buduće svećenike«, »I gosp. rektor i gospoda profesori su zadovoljni s radom sestara.«, *Nalazi vizitacija 1925. do 1950.*, str. 245., u: APKĐ.

Samostanu. Tijekom vremena povećao se i profesorski zbor, a broj pitomaca je varirao, kao i danas. Nije nam ništa ostalo zapisano kakva je situacija bila u vrijeme prvog svjetskog rata, ali su zato u vrijeme Drugog svjetskog rata kroz Sjemenište prolazile razne vojske, ostavljajući u njemu ranjenike. Bogoslovi, pa i profesori morali su se seliti iz svojih soba. Za dvorbu ranjenika došle su sestre iz Samostana, jer sestre u Sjemeništu zbog drugih obveza i poslova nisu mogle preuzeti i brigu za ranjenike. Ove situacije možemo pratiti iz kronike same sjemenišne zajednice sestara, koju je 1944. godine započela pisati s. Salezija Vinković kad je došla za poglavaricu zajednice.

O ranijem razdoblju ne postoje pisane kronike, barem nisu sačuvane.²⁰ Sestra Salezija piše početkom rujna 1944. da je kuća bila u priličnom neredu jer je nekoliko dana prije njezina dolaska vojska napustila zgradu. Bilo je samo šest bogoslova i manji broj profesora, a devet sestara i šest djevojaka.²¹ Samo što se Kuća počela čistiti, 25. rujna došla je druga vojska koja je zauzela i blagovaonicu profesora i bogoslova. Tako su svi morali objedovati u blagovaonici sestara, a one su se snalazile. Vojska je ostala sve do napada na Đakovo, a ranjenici do rujna 1945.²² Cijelo to vrijeme bila je kuća prepuna ranjenika, koje su sestre njegovale i za koje su kuhale. Kad ih je npr. bilo 110, sestre su bile sretnе, »jer nije bilo tako strašno«. U ovim danima sestre su danju i noću bdjele i čuvale kuću od vojnika koji su bili gladni i provaljivali u kuhinju i smočnice. »Nekih četrnaest dana smo imali svaku noć druge dvije sestre službu, jer nam je vojska potrgala sve brave na našim špajzama i provaljivala unutra.«²³ Sve vojske su vršile pretrese kuće, ali nijedna nije ulazila u klauzuru sestara iako je među njima bilo »pravih divljaka«. Čak su i prozori na stanu sestara ostali čitavi u napadima na Đakovo, iako je cijela zgrada bila oštećena i nijedan prozor cijel. Providnost ih je štitila!²⁴

²⁰ Vjerojatno je kronika pisana i ranije, jer je to bila obveza svake zajednice, ali zbog straha od raznih pretresa u nekim filijalama su uništene.

²¹ Sredinom mjeseca studenoga povećao se broj sestara jer je iz Samostana došlo još šest sestara. U dio se Provincijalne kuće uselila vojska pa su se sestre morale iseliti. Osim u Sjemenište, neke su sestre došle u Biskupski dvor, neke u kanoničke kurije. Sestra u kronici Sjemeništa o tome piše: »Mi smo se veselile da nas je više i da možemo u te teške dane dijeliti sve teškoće i neprilike zajednički s našim dragim Poglavarima. Teški je to čas (...) osobito kad smo vidjele kako naše drage sestre pod stare dane moraju tražiti izvan samostana gdje će se skloniti.« Usp. *Kronika 1944.-1967. Sjemenište*, str. 2; *Protokol 1924.-1950.*, str. 435., u: APKĐ.

²² »Oko osam sati njemačka vojska se je povukla i otišla iz kuće a oko devet sati već je došla partizanska vojska. Pregledali su cijelu kuću, a onda su se do jutra redali, jedni su došli drugi otišli ...«, »20. IX. Ranjenici su pomalo počeli odlaziti dalje.« *Kronika 1944.-1967. Sjemenište*, str. 5.

²³ *Isto*, str. 7.

²⁴ *Isto*, str. 6.

Unatoč svim teškoćama sestre se trude održati dnevni red i molitveni život. »Mi smo cijeli svibanj uz prkos svih teškoća i zapreka imali blagoslov u našoj kapeli. Blagoslov je imao gosp. Stjepan Bulat. On nam je više puta imao kratku eksortu i to kod večere, jer nam je bilo nemoguće u drugo vrijeme«, zapisala je sestra u kućnu kroniku. Ili, za vrijeme napada na Đakovo, 17. travnja 1945., sestra je zabilježila da su svi, i profesori i bogoslovi, otišli u Biskupski dvor gdje je čvrst podrum, a u Sjemeništu je ostao samo gospodin Bulat, sestre i djevojke koje su ovdje radile. Drugi dan je došao i gosp. Pero Markovac. Ta »tri dana u kući je bilo sve tiho samo se čula molitva i često pad granate koja je udarala u našu kuću. Vojska je isto bila kod nas i molila s nama.«

Slična situacija bila je i u vrijeme napada na Đakovo u Domovinskom ratu 1991.-1995., osobito u vrijeme osvajanja vojarnje od 15. do 18. rujna. Bili su to teški dani i noći, provedeni na hodniku pored kuhinje, a oni koji su ostali u Biskupskom dvoru skrivali su se od granata u podrumu. Kad su se vojnici predali, slika koju je Đakovo pružalo bila je »... stravična. Oko sjemeništa, dvora, katedrale, doma: krš od cigle, crijepa, stakla. Gotovo ni jedan prozor nije čitav. Oko 150 prozora bez stakla! Tridesetak granata palo je oko našeg doma. ... Jutro 19. 9. je počelo raščišćavanjem krša i stakla. Uvečer smo se okupili u bogoslovsku kapelicu na molitvu, jer u njoj nisu oštećena stakla. U sredini »Večernje« začula se strašna tutnjava. Avioni! ...«. Svjedoci ovih ne tako davno proživljenih strahota mogli bi pričati i više nego što je zapisano u kronikama! Apsolutno je nemoguće spomenuti se svega što se odigralo i dogodilo u ovih sto godina života i rada sestara u ovoj ustanovi.

Iako su to bili - i danas su - poslovi jedne »Marte«, sestre su bile i jesu i »Marije«. Ostalo je u nalazima vizitacija zapisano da su se jako trudile održavati Pravila, da im je bila najvažnija dnevna sv. misa, molitva, zajednička i osobna, da su ne samo pažnjom i majčinskom ljubavlju brinule za materijalne potrebe bogoslova, nego su ih pratile molitvom, suosjećale s njima u njihovim teškoćama i za vrijeme polaganja ispita, žrtvovale za njihovu ustrajnost i budući svećenički rad, žalile kad su pojedini odlazili.²⁵ Stoga je sestra u kroniku zapisivala svake duhovne vježbe bogoslova, akademije, ispite, njihove odlaske

²⁵ Prof. Luka Marijanović i danas spominje s poštovanjem nedavno preminulu s. Zlatu Vidošić, koja je radila u kuhinji i koja mu je, kad je dolazio vršiti razne popravke, uvijek nešto pružila, ili jabuku ili kolač. »Molio sam Boga da se nešto pokvari samo da nešto dobijem od sestre!« Bila su to vremena kad je bilo teško doći do hrane. Sjećanje pribilježila s. M. Estera Radičević, 14. siječnja 2005.

kućama, ređenja i slično. Gotovo redovno je ubilježen i broj bogoslova početkom školske godine.²⁶

Sestre su suosjećale sa svim radosnim i žalosnim događanjima u Sjemeništu, katedrali, Biskupskom dvoru – od požara katedrale 1934. godine, do požara u Sjemeništu 1973., poplavljenih prostora Svećeničkog doma u olujama, do najnovijih situacija. U svemu su nastojale dati svoj doprinos, ako ne na drugi način onda molitvenim zauzimanjem. Treba samo pročitati stranice koje je sestra zapisala kad je npr. buknuo požar na tavanu Sjemeništa, a nakon toga danima padala kiša i poplavila sve prostorije. Danju i noću trebalo je dežurati, kupiti vodu i spašavati što se spasiti moglo. U duhovnom životu sestre su pratili pojedini, od biskupa imenovani, ispovjednici. Svaki dan su u kapelici sestara slavili sv. misu, dijelili sakrament pomirenja, držali im duhovne nagovore-egzorte i bili im duhovni savjetnici. Tako su, duhovno okrijepljene, lakše nosile svakodnevne dužnosti koje su zahtijevale strpljivost, ponizno služenje, ustrajnost i često puta izuzetnu izdržljivost. Briga za duhovni život sestara i danas je na prvom mjestu ne samo kućnoj poglavarici, nego i rektorima Sjemeništa. Oni sami, biskupi ili pojedini profesori, održavaju sestrama duhovne nagovore, pokornička bogoslužja ili druge pobožnosti. Živeći u sjeni stolne crkve i radeći u ustanovama koje su srce Biskupije, sestre su se živo zanimale za sve što se u Crkvi događa i suosjećale s mjesnom i općom Crkvom. Ne samo molitvom, nego i živim zanimanjem, pratile su npr. odlazak i sudjelovanje biskupa Stjepana Bäuerlina na II. vatikanskom koncilu. Kad se vratio, posebno je sestrama prenio rad koncilskih otaca, svoja zapažanja i sudjelovanje.

Prilikom generalne vizitacije 1967. sestre su s vizitatoricama (Majka Edelrieda Haag i Madre Maria Serveti) »razgovarale i o koncilskom duhu i velikim potrebama Crkve, kojima se i sestra sv. Križa mora staviti na raspolaganje, zatim o duhu ljubavi koji nas sve treba prožeti, o samostalnoj, svjesnoj osobnosti koju svaka sestra treba izgraditi«. I inače, u već spomenutim izvještajima vizitacija, zabilježeno je da se sestre trude držati šutnju, cijene zajedničku molitvu, ali zbog mnogo posla idu kasno spavati pa su nekada preumorne i nestrpljive. Žive skromno, siromašno i povučeno, a sve što trebaju za sebe osobno dobiju iz Provincijalne kuće. I u stanu su se znale snaći. Kućna je poglavarica npr. 1930.

²⁶Npr. »Broj bogoslova povećao se ove godine (1961.) od 120 na 149 pa su i zahtjevi na sestre veći«, ili »Započela je nova školska godina (1962./63) sa 160 bogoslova«, »Započela je nova školska godina. Kuću ispunja 185 mladića. Pretrpano je i jako će se teško moći održavati čistoća u kući«, itd. *Kronika 1944.-1967. Sjemenište*, str. 48.-49.

godine morala ustupiti svoju sobu za kapelicu, a ona se preselila u manju sobicu. Prijašnja kapelica pretvorena je u sobu za goste. Ona se sknadila.

U svakom izvještaju zapisano je da sestre svoje dužnosti vrše savjesno i vrlo točno pa su i poglavari i biskup i profesori zadovoljni. Sve do 1956. godine kuhinje Biskupskog dvora i Sjemeništa bile su odvojene. Te godine su spojene i od tada se za sve kuha u Sjemeništu, a svi oni koji rade u Biskupskom dvoru dolaze u Sjemenište na objede.²⁷ To se pokazalo ekonomičnijim i za sestre lakšim. Zbog smanjenog broja radno sposobnih sestara smanjuje se s vremenom i opseg poslova koje sestre vrše. Tako npr. već dulje vrijeme stanove profesora spremaju civilne osobe. Sestre više nisu niti na porti Sjemeništa niti Biskupskog dvora. Na poslovima koje su nekada obavljale samo sestre, danas ih ili nema ili je ostala jedna, kao npr. u kuhinji, a u praonici sestre samo pomažu. Svakog ponedjeljka u noći sestra opere rublje i pripremi posao za gospođe koje ga glačaju i dalje vode brigu. Svećenička blagovaonica, šivaonica, najraznovrsniji poslovi u Kući koje sestre obavljaju, mjesta su gdje svaka nastoji od sebe dati sve što može i gdje se, u dnevnim poslovima i obvezama, trudi za sebe otkriti volju Božju i izvršiti je na najbolji način. Duša cijele Kuće, ne samo zajednice sestara, jest kućna poglavarica (danas je to s. Marcelina Živković), koja koordinira sve poslove i veza je između sestara i uprave Sjemeništa, Biskupije i Samostana. Unatoč ljudskim slabostima i ograničenjima naravi, bez pretjeranosti se može reći da su sestre bile i da su danas »dobri duhovi« Sjemeništa, pogotovo kad se uzme u obzir da su to gotovo sve starije i bolesne sestre koje svoje posljednje sile žele darovati Crkvi i do kraja se žrtvovati za sadašnje i buduće svećenike.

4. Sestre u drugim biskupijskim ustanovama

Prema geslu oca Teodozija *Potreba vremena volja je Božja* prepoznala je provincijalna uprava volju Božju u okolnostima koje su nastale stvaranjem nove države nakon 1945. godine, pa su 28. kolovoza 1946. sestre započele rad u sakristiji katedrale. Prve dvije sakristanke bile su s. Zdenka Vukovac i s. Maksimina Jerbić. Od toga dana sve do danas sestre su čuvarice stolne crkve i sve svoje snage ulažu u čistoću i ljepotu katedrale. Dugo vremena su vodile brigu i za katedralne ministrante. Osobito se u radu s njima istakla s. Agatangela Lajko.

²⁷»1. X. dolaze u Sjemenište na prehranu svi iz B. Dvora, tako se naše brojno stanje popelo na 180-200 osoba«, *Isto*, str. 32.

Ona je s ministrantima održavala redovne susrete, uvodila ih u ministrantsku dužnost, učila lijepom vladanju ne samo u katedrali nego i u kući, školi, na ulici. S njima je organizirala godišnje izlete. Neki od ministranata koje je odgajala s. Agatangela danas obnašaju važne dužnosti u ekonomskom ili političkom životu države. Otkada je katedrala i župna crkva, to od sestara zahtijeva veću fleksibilnost i prilagodljivost. Kolika su samo događanja prošla kroz Sjemenište i kroz katedralu svih ovih godina – svečanosti ređenja đakona, svećenika, biskupa, slavlja različitih jubileja – biskupije, sto godina od posvete katedrale, 175. godina Sjemeništa, 1100 godina od smrti sv. Metoda,²⁸ katehetske škole, zasjedanja sinode, različiti susreti i drugo.²⁹

15. studenoga 1946. godine preuzele su sestre i rad u Ekonomatu Biskupije. Za taj posao došla je s. Darinka Patyrek. S. Darinka i obje sakristanke stanovale su u Sjemeništu, a ovdje je bila i kancelarija Ekonomata. Kad je 15. veljače 1949. preuzet rad u Biskupskom dvoru, tamo je osnovana posebna zajednica, a kad se uredio stan 1951. »odlukom preuzv. g. biskupa preselile su tri sestre iz naše zajednice u Biskupski dvor. Preselile su se dvije sestre koje su zaposlene u katedrali (s. Pavka Žižek i s. Hermina Bayer) i s. Maksimina Jerbić, zaposlena u kancelariji Ekonomata. Time nam je ujedno oduzeta jedna spavaona u sestarskom stanu, u kojoj je sada smještena šivaona.«³⁰ Sve do godine 1961. postojale su dvije zajednice – jedna u Sjemeništu jedna u Biskupskom dvoru. Te godine spojene su u jednu.³¹ Godine 1963. preuzele su sestre otpremanje Vjesnika đakovačke biskupije, kao i rad u uredu tiskanica. Iz ovog ureda razvila se knjižara, koju su sestre vodile sve do prije nekoliko godina. Prostora je bio malo pa jednoj sestri katehistici nije bilo lako izrađivati katehetska pomagala ili rukom rađene plakate, karte i drugo za potrebe vjeronauka u prostoriji gdje je danas knjižara. Iz tog rada izrastao je današnji katehetski ured. U Bi-

²⁸ Za 1100. godina smrti sv. Metoda spomenimo ono što je tom prigodom zapisano u kroniku sestara, da se dobije samo mali uvid u ta i slična događanja: »Odbor za proslavu 1100. godina smrti sv. Metoda primio je 550 službenih prijava. Više od polovice ovih gostiju imalo je osiguran smještaj u sjemeništu, svećeničkom domu, biskupskom dvoru, samostanu i po obiteljima. Sudionika na simpoziju bilo je 250, svećenika ukupno 400, a na koncelebraciji 280. Biskupa 40, šest kardinala, a na sv. Misi je sudjelovalo oko 15.000 vjernika. Te 1985. godine bilo je prisutno 64 domaća i strana novinara.«, *Kronika zajednice sestara Sv. Križa u Sjemeništu Đakovo*, II., str. 85.

²⁹ Usp. *Kronika zajednice sestara sv. Križa u Sjemeništu Đakovo*, II. i III.; *Kronika filijala I.*, u: APKD.

³⁰ *Kronika 1944.-1967. Sjemenište*, str. 32.

³¹ »Dvije sestarske zajednice spojene su u jednu zajednicu. ... imenovana je glavaričom za obje zajednice s. Vilma Lapošy. Sestre u Dvoru i Sjemeništu vršit će i nadalje svoje dužnosti kao do sada, samo će zajednicom i poslom u kućama upravljati jedna nastojnica.« *Isto*, str. 47.-48.

skupskom dvoru sestre su prisutne i danas, vršeći poslove u uredu Ordinarijata, kao i druge kućne poslove. U dvoru stanuju i sestre koje rade u Ekonomatu, te sestre sakristanke. Više od poslova koje obavljaju važna je njihova stalna prisutnost u Kući.

Svećenički dom je započeo raditi 1981. godine i otada su ovdje dvije sestre na uslugu bolesnim svećenicima. Svakome nastoje biti na usluzi, bdjeti pokraj njega u zadnjim časovima života i ispratiti ga u vječnost. Zgrada, u Preradovićevoj ulici, gdje je danas smješten Katolički bogoslovni fakultet obnovljena je i blagoslovljena 1994. godine. Od tada se u ovoj zgradi održavaju sva predavanja za studente teologije. Prvi vjeroučitelji koji su počeli predavati vjeronauk u školi subotom sami su sjedali u školske klupe i studirali teološke discipline koje su im potrebne za predavanje vjeronauka. Za tajnicu ovog Katehetskog instituta imenovana je 1994. s. M. Estera Radičević. Tijekom tri godine bila je na usluzi studentima Instituta, a i studentima redovne teologije, čiji je tajnik bio vlč. Pero Vidović.

Pojedine sestre su također povremeno surađivale u Biskupijskom pastoralnom centru na različite načine, a od rujna 2001. godine u Biskupijskom katehetskom uredu radi s. Lucila Zovak. Od 1. siječnja 2003., kad je dr. Ivica Pažin preuzeo dužnost predstojnika Nacionalnog katehetskog ureda u Zagrebu, s. Lucila je imenovana predstojnicom Biskupijskog katehetskog ureda. Kako se posao širi, od rujna 2005. stručnim suradnikom za župnu katehezu u istom uredu imenovana je s. Ksenija Majstorović. Budućnost možda donese i neke druge potrebe i suradnju sestara na nekim drugim područjima.

Zaključak

Ovaj sažeti prikaz rada sestara Sv. Križa u Bogoslovnom sjemeništu i drugim biskupijskim ustanovama ni izdaleka ne može oslikati njihov stogodišnji rad. Mogu li se uopće nabrojiti kućni poslovi jedne domaćice? Je li moguće otkriti niz događaja i događanja ovih ustanova u stoljetnoj prisutnosti sestara? Mnogo toga je otišlo u neizmjereno more vječnosti a da nikada neće biti otkriveno niti vrednovano. Ovdje nije spomenuto da su sestre radile u gimnaziji prije nego su sjemeništarci preseljeni u Zagreb. Nadamo se da će to biti spomenuto na drugom mjestu. Bilo bi najpravednije kad bi se svaka osoba i svaka sestra mogla poimence spomenuti i kad bi se za svaku moglo napisati barem nekoliko riječi. Kako to nije moguće neka u zaključku ovoga prikaza budu imenovane

samo one koje su svojim dugogodišnjim radom ostavile svijetao trag u sjemeništu i koje se još i danas spominju. Svakako posebna pažnja i zahvalnost ide onim prvim sestrama koje su posadile sjeme koje još i danas raste i donosi plodove.

Od sto godina pola toga vremena provela je u sjemeništu s. Kleofa Kržetić. Ona je vjerno i ustrajno kroz 49 godina obrađivala vrt i bila revna moliteljica. Punih 38 godina s. Azarija Oljenik radila je u kuhinji, s. Hrvoja Šiljevinac 30 godina u šivaonici, s. Monika Marković preko 25 godina u praonici, s. Manojla Sorić u svećeničkoj blagovaonici također preko 20 godina kao i mnoge druge sestre koje su samozatajno vršile svoje dužnosti i ostale vjerne karizmi utemeljitelja. Danas to isto čini svaka sestra na svojoj dužnosti, a neke su također već preko 40 godina u zajednici. Rad i molitva, molitva i rad su karakteristike sestara kroz sve ove godine. Da je tome tako svjedoče česti zapisi u kronici bilo sjemenišnoj, bilo samostanskoj. Samo jedan primjer: »Dne 26. travnja o. g. (1951.) ostavila je našu zajednicu draga naša jubilarica – sestra Friderika, preselivši se u samostan. Radila je svoju dužnost zdušno i savjesno, dok god su joj sile dopuštale. Znala je uvijek spojiti molitvu i rad. Kod nje nije nikad štetovala zajednička molitva na račun posla, niti posao radi molitve.«³² Primjer je to i današnjim generacijama, ne samo sestara u sjemeništu nego i na svim drugim poslovima. Za svaku se sestru može zabilježiti isto, bez obzira na njezine sposobnosti, sklonosti, snagu karaktera ili ljudske slabosti. Svaka je u mozaik stogodišnjeg rada u Sjemeništu ili drugim biskupijskim ustanovama ugradila kamenčić svoga života, koji bi bez nje sigurno izgledao drugačije.

³² *Kronika 1944.-1967. Sjemenište*, str. 35.-36.

***SISTERS OF MERCY OF THE HOLY CROSS AT THE
THEOLOGICAL SEMINARY AND THE CENTRAL
DIOCESAN INSTITUTIONS FROM 1905 TO 2005***

s. M. Estera Radičević

*Sisters of Mercy of the Holy Cross
Đakovo, Croatia*

Summary

In 1868 bishop Josip Juraj Strossmayer called sisters of the Holy Cross to come to Đakovo from Switzerland. Thus they have been active at the Theological Seminary in Đakovo since 1905, also at the invitation of bishop Strossmayer. Later on they took over the responsibilities at other diocesan institutions – the supply department, sacristy, the Cathedral, Priests' Home and the Diocesan Pastoral Centre. Their very presence in the mentioned institutions exceeds the duties they fulfil. Their prayer, sacrifice and motherly care accompany the seminarians on their way to priesthood. They take care of the healthy and sick priests and accomplish many other chores. This article is dedicated to each and every sister who has been present in the Seminary from the first day to our days.

Key words: *Sisters of Mercy of the Holy Cross, Bishop J. J. Strossmayer, seminary, diocesan institutions, housework.*